

Балла Людмила Володимирівна,
викладач психології
кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Рибій Катерина Ігорівна,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
факультету педагогіки
Навчально-наукового інституту педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ярмолук Дарина Вікторівна,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
факультету педагогіки
Навчально-наукового інституту педагогіки
Житомирського державного університету імені Івана Франка

ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОЄКТУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі реформування системи вищої освіти в Україні відбувається відхід від репродуктивних моделей навчання на користь розвитку суб'єктності та рефлексивної культури майбутнього фахівця. У контексті підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти закладений особливий психологічний виклик: перебуваючи на межі остаточного професійного вибору та прийняття фахової ролі, здобувач освіти має володіти не лише теоретичними знаннями, а й усвідомлювати власні особистісні ресурси, потенціал, психологічні бар'єри та дефіцити.

У зв'язку з цим особливого значення в освітньому процесі набуває навчальна дисципліна «Психолого-педагогічна діагностика і корекція». Її інструментальний потенціал дозволяє перетворити звичайний процес засвоєння діагностичних методик із суто зовнішнього пізнавального акту на внутрішній інструмент самопізнання, побудови цілісного психологічного автопортрета та подальшого проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку здобувача освіти.

Проблема особистісно-професійного становлення майбутніх фахівців та проектування їхніх освітніх траєкторій перебуває в центрі уваги багатьох вітчизняних та закордонних дослідників. Концептуальні засади суб'єктного підходу у вищій школі та генезису особистісного зростання розроблені в науковій школі С. Д. Максименка [5]. Питання психологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної ланки та аналіз психолого-педагогічного інструментарію ґрунтовно висвітлено у працях Л. Ф. Бурлачука [2] та Т. О. Пироженко [6].

Серед закордонних дослідників вагомий внесок у розуміння механізмів професійної ідентичності та рефлексивної практики викладачів внесли Е. Еріксон (концепція криз ідентичності) та Д. Шон (теоретична модель «фахівець, який рефлексує») [4; 7]. Водночас

потребує додаткового дослідження технологічний алгоритм переходу від самодіагностики здобувачів до конструювання індивідуального плану самокорекції та саморозвитку.

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування та презентація досвіду використання психодіагностичних технологій (зокрема, методу створення інтегрального психологічного портрета) як базового підґрунтя для проектування індивідуальної траєкторії професійного розвитку здобувачів освіти спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Виклад основного матеріалу. У межах вивчення дисципліни «Психолого-педагогічна діагностика і корекція» вкрай ефективним інноваційним завданням для здобувачів вищої освіти є написання власного психологічного портрета особистості на основі проходження валідної батареї тестів. Важливо наголосити, що підґрунтям для цього завдання виступають виключно дійсні, класичні наукові інструменти психометрії, що захищає процес від аматорського чи спрощеного трактування [2; 3].

Психодіагностика (грец. *psyche* – душа і *diagnostikos* – здатність розпізнавати) – галузь психологічної науки, що розробляє теорію, принципи, інструменти оцінювання і вимірювання індивідуально-психологічних особливостей особистості, змінні соціального оточення, в якому здійснюється життєдіяльність особистості.

Психодіагностика – наука яка спрямована на здійснення виявлення окремих індивідуальних психічних особливостей особистості та процес їх розпізнавання з метою вирішення її проблем [3].

Технологічний алгоритм виконання цього завдання передбачає три послідовні етапи, які зумовлюють поступове виконання кожного:

Інструментально-діагностичний: студенти проходять стандартизовані методики, спрямовані на дослідження базових властивостей нервової системи, емоційної зрілості, типу спрямованості особистості, рівня емпатії та комунікативних здібностей.

Аналітико-рефлексивний: здобувачі здійснюють математичну обробку, якісну інтерпретацію результатів та інтегрують розрізнені показники у цілісний психологічний автопортрет.

Проективно-корекційний: на основі виявлених індивідуально-психологічних особливостей студент самостійно вибудовує індивідуальну траєкторію розвитку.

Логічним завершенням та формою автентичного оцінювання на завершальному етапі виступає написання здобувачами освіти підсумкового рефлексивного есе «Мій психологічний автопортрет як основа проектування індивідуальної траєкторії професійного зростання». У межах цього творчого завдання замість механічного відтворення теоретичного матеріалу студент здійснює концептуальну інтеграцію теорії із власною життєвою практикою, трансформуючи сухі психодіагностичні показники у дієву стратегію особистісно-професійного самопроектування.

Використання навчального посібника І. М. Галяна «Психодіагностика» забезпечує методологічну точність інтерпретації тестів, оскільки дозволяє студенту поєднати результати окремих шкал у цілісну картину своєї ціннісно-сміслової сфери і побачити об'єктивне відображення своєї психічної реальності [3]. Наприклад, виявивши за допомогою методик високий рівень особистісної тривожності або низьку емоційну стійкість, майбутній вихователь усвідомлює ризик швидкого професійного вигорання в умовах роботи з дитячим колективом. Це запускає внутрішню потребу в самокорекції – студент свідомо обирає тренінгові програми, методики саморегуляції чи відповідні вибіркові курси, що й трансформують його освітню траєкторію з лінійної на індивідуалізовану [6].

Важливим складником дослідження став рефлексивний аналіз зворотного зв'язку, отриманого від здобувачок після завершення курсу. Якісний зріз їхніх емоцій та ціннісних орієнтацій засвідчив високий рівень задоволеності практико-орієнтованим змістом дисципліни. Студентки фіксували відчуття психологічного полегшення та інсайту (осаяння), викликані систематизацією уявлень про власне «Я».

На основі отриманих результатів комплексного дослідження студенти виокремили ключові вектори особистісного зростання та сформулювали індивідуальні програми

саморозвитку. Аналіз підсумкової звітності дозволив диференціювати отримані дані відповідно до професійно-психологічних типів майбутніх вихователів. З огляду на отримані дані та за особистої згоди здобувачок вищої освіти, презентуємо практичний кейс-досвід двох студенток.

Здобувачка вищої освіти А (ресурсний тип) – Катерина Р. У процесі самостійного психодіагностичного дослідження виявила високий рівень емпатії, доброзичливості та схильність до взаємодії з дітьми дошкільного віку, що є базовими професійно значущими якостями майбутнього вихователя. Водночас рефлексивний аналіз дозволив майбутньому педагогу усвідомити дефіцитарні зони, зокрема необхідність розвитку емоційної стійкості, впевненості у власних можливостях та навичок саморегуляції в стресових ситуаціях. Особливо цінним результатом самодіагностики стало чітке усвідомлення власного творчого потенціалу та мотивації до альтруїстичної діяльності, спрямованої на допомогу іншим. На основі цих даних було спроектовано індивідуальну траєкторію професійного розвитку, що передбачає вдосконалення комунікативних навичок, підвищення емоційної витривалості та поглиблення фахових знань із психології дітей дошкільного віку, що дозволить ефективніше реалізувати себе у професії вихователя й успішно взаємодіяти в системі «педагог – дитина – батьки».

Здобувачка вищої освіти Б (аналітичний тип) – Дарина Я. Під час проходження психодіагностичних методик продемонструвала високий рівень відповідальності, організованості, наполегливості, розвинений самоконтроль та вміння глибоко аналізувати власні дії. Здобувачка чітко диференціювала власну схильність до порядку, планування та стабільності у професійній діяльності. Результати тестування водночас виявили певні адаптаційні труднощі, зокрема бар'єри під час швидкого звикання до змін та нових непередбачуваних ситуацій, попри високу ефективність виконання завдань, що потребують особливої уважності та послідовності. У межах індивідуальної програми саморозвитку здобувачка визначила за пріоритет роботу над гнучкістю мислення, упевненістю та спокійним ставленням до інноваційних умов. Реалізація цих завдань планується через розвиток навичок тайм-менеджменту, раціональний розподіл часу та підвищення рівня самодовіри. Сенс особистісно-професійного саморозвитку майбутній фахівець вбачає у гармонійному поєднанні організованості, впевненості та внутрішнього комфорту.

Таким чином, узагальнені матеріали самодіагностики здобувачів вищої освіти засвідчили, що незалежно від базового професійно-психологічного типу (ресурсного чи аналітичного), майбутні вихователі виявляють високий рівень рефлексії. Використання психодіагностичних технологій дозволяє перевести процес професійного становлення в усвідомлене русло, оскільки отримані результати стають безпосередньою основою для цілепокладання, конструювання траєкторій саморозвитку та оптимізації професійно важливих якостей майбутніх педагогів дошкільної ланки.

Важливим вектором проєктування індивідуальної траєкторії професійного становлення майбутніх фахівців дошкільної освіти є розвиток професійної толерантності як інтегральної якості особистості. У контексті нашого дослідження толерантність розглядається не лише як морально-етичний орієнтир, а й як інструмент успішної інклюзивної та полікультурної взаємодії в закладі дошкільної освіти. Слід зазначити, що психологічні особливості розвитку толерантності у студентів психологічних і педагогічних професій мають універсальний рефлексивний характер, оскільки ґрунтуються на глибокому самопізнанні та емпатії [1].

Логічним продовженням такої психодіагностичної роботи та інструментом фіксації ціннісно-смыслових орієнтирів (зокрема, толерантності й емпатії) стало написання здобувачками підсумкових творчих есе. Цей етап дозволив студентам перевести діагностичні показники у площину якісного самоосмислення майбутнього педагогічного фаху «людина – людина», власної життєвої позиції студент – майбутній фахівець, що дало змогу зорієнтуватись на подальшому виборі суміжних психолого-педагогічних спеціальностей та скоректувати власну програму здобуття вищої освіти.

У такий спосіб психодіагностична технологія переноситься у площину життєвої практики студента: рефлексія над результатами тестування виводить його на рівень усвідомленої побудови власного «Я-професійного» [7].

Висновки. Впровадження психодіагностичних технологій, зокрема комплексного завдання зі створення індивідуального психологічного портрета, у процесі викладання курсу «Психолого-педагогічна діагностика і корекція» виступає дієвою інновацією у вищій школі. Побудований на базі доказових наукових здобутків автопортрет є надійним пусковим механізмом професійної рефлексії здобувачів освіти. Він дозволяє студенту чітко зорієнтуватися на етапі остаточного вибору професії, виявити власні ресурси та спроектувати індивідуальну траєкторію розвитку, де етап самодіагностики природно переходить в етап цілеспрямованої професійної самокорекції і подальшої роботи над створенням свого власного «Я».

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі вбачаємо у розробці та впровадженні цілісного методичного супроводу (зокрема, тренінгових програм та рефлексивних практикумів), спрямованого на практичну реалізацію здобувачами вищої освіти спроектованих індивідуальних траєкторій, а також у моніторингу динаміки розвитку їхньої професійної толерантності й адаптивності під час проходження виробничої практики в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Балла Л. В., Вдовіченко О. В., Кондратьєва І. П. Психологічні особливості толерантності майбутніх психологів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. № 1(103). С. 64–77.
2. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: підручник. Київ: Академвидав, 2006. 400 с.
3. Галян І. М. Психодіагностика: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2009. 464 с.
4. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза / пер. з англ. Київ: Юніверс, 1998. 256 с.
5. Максименко С. Д. Психологія особистості: підручник. Київ: КМ Академія, 2007. 548 с.
6. Пироженко Т. О., Лещенко П. П. Особистісна мобільність як чинник професійного становлення майбутнього вихователя. *Дошкільна освіта*. 2021. №2. С. 11–17.
7. Schön D. A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books, 1983. 374 p.